

KÖNCZÖL CSABA

1947–2004

Amikor a hetvenes évek eleje táján először beszélgettünk – irodalmárok, folyóirat-olvasók is akkoriban figyelhettek fel a nevére –, bizonyára nem csak engem bűvölt el az esze járása. Azonnal meg voltam győződve róla, hogy irigylésre méltó, ragyogó kritikai szellemű, felkészült pályatársat ismertem meg. Közel másfél évtizeddel később adódott csak, hogy egy időre közelebbi kapcsolatba is kerültünk, de ezen a korai benyomáson nem kellett változtatni. Mindössze sajátos árnyalatot nyert attól, hogy érettebb személye is sokat megőrzött a lendületes kamaszosságból, lankadatlanul lobogott ugyanis benne a debattírozó készség. Meglehet, maga is azt tartotta: akkor „futja a legjobb formáját”, ha – védő vagy bíráló, támadó kritikai álláspontból – eszmei penge- és szikraváltásokban tanúsíthatja kiváló intellektusát. Persze az évek múlásával alaposan kijutott neki az élet seiből, sebződéseiből. Csakhogy a mersze, a lendületessége nem csökkent (sejtésem szerint alapvetően szorongó, érzékeny személyisége is erre a *kontrára*, a szembeforduló, forradalmárokra emlékeztető magatartásra-formára ösztökélte...). Már a zenitjén járt az életpályája, melyet akkorra nem csak becses, a korabeli álkonszenzusokkal nemigen törődő irodalomkritikai és -elméleti írások rajzoltak ki, amikor demokataként, ellenzéki szerepeiben is példamutató aktivitásról, bátorságról tanúskodott a viselkedése. Szinte kihívóan állta a sarat és viselte el a vele járó peremlét hátrányait. Könczöl Csaba joggal érdemelte ki mindezzel pályatársaitól a figyelmet, a megbecsülést, a tehetségét, eszességét illető várakozásokat. Közben persze megszenvedte azokat a „büntetéseket” (is), amelyek az effajta merész, lázadó, provokáló embertípusnak majd’ minden időben szükségszerűen kijárnak. Annak a kornak az irodalmi-politikai hatalmasságait az ilyen alakat különösen felbőszítette.

Immár lezárult a sorsa, véglegessé rögzült életére próbálunk most visszazénni, Könczöl Csaba írásainak, megnyilatkozásainak szellemi valójára, karakterének formátumára. Révedve emlékeimen, róla eszmélkedve – bár magamnak is furcsa, hisz evidens lehetne – fel se bukkan, hogy torzóban, csonkán maradt volna valami nála. A bekeretezett összképben inkább az tűnik fel, hogy mennyi a koherencia – a nemes, a fájdalmas, értékes vonások egysége. Masszív és szürkés tónusú időbeli háttérből, a ’68 utáni két évtized politikai és irodalmi közegéből látom őt előbontakozni – ennek tákoltságvánjait, rossz díszletei közül mintha halálában lépne elő szellemalakja.

Egyetlen saját kötete jelent csak meg, és ez tanulmányainak, kritikáinak csupán a válogatása (TÜRKÖRSZOBA, 1986), de a kötet belső témakörei mintegy vázlatosan megmutatják érdeklődésének fő irányait. E könyv éléről ugrik ki az, ami nemzedéktársainak emlékezetében prominensen hozzá kötődött, amit közel negyed évszázada fordítóként és értelmezőként az

oroszb formalisták és Bahtyin felfedeztetése terén végzett. Ma, amikor az irodalmi gondolkodás sokféle elméleti művével van módunk megismerkedni, az ifjabb literátoroknak tán nem is könnyű elképzelniük azt az erjesztő hatást, amit az ifjú russzista ezzel akkoriban keltett. Az elsők egyike volt, aki a magyar esztétikai gondolkodás terepén ezt a betemetett irodalomesztétikai „gulgúg”-ot a hazai színre hozta.

Lapozok, tallózkok tovább írásainak bibliográfiájában – és bár a „hósi” idószakban a „Mozgó” meg a *Kritika* lapszámaiban is fel-felbukkantak írásai, kritikáinak számos tételét a szakmai figyelem peremén publikált lapok és folyóiratok számaiban lelem meg (*Könyvvilág, Könyvtáros, Bücher aus Ungarn* stb.). Ezek közül a legtöbb azt dokumentálja, hogy Könczölnek elsősorban a korabeli magyar költészet alkotóiról voltak lényegre törő, nemegyszer merész líraelméleti, kritikai eszméi. Beszédes a szemlézett, elemzett költők névsora: Csorba Győző, Károlyi Amy, Kálnoky, Pilinszky, Juhász Ferenc, Marsall, Tándori, Petri, Fodor Ákos, Benkó Attila versesköteteiről írt. Az elbeszélő próza kortársi recepciója terén is igen határozott írássokkal hívta fel a figyelmet, elsősorban Mészöly Miklós munkáiról írt tanulmányaival és vitacikkeivel.

Meglehet, abszurdnak és némileg anekdotikusnak hat, ha a fentiek függelékeként arról is szó esik: életében voltak olyan évek, mikor a legszenvedélyesebb antialkoholista publicisztikát ő írta, sőt ezzel egy időben egy remek magyar prózaantológiát szerkesztett a magyar „Pimodan”-ról. Emlékének összképébe illeszkedik, hogy volt időleges győzelmé is a szenvedély és a szenvedés démonjával zajló küzdelmében.

Képzeletbeli epitáfiumára magyar költő szavai valók. Mondjuk, Jékelynek a szellemi mámorokra, az ifjúság lobogására utaló fájdalmas sorai: „*Hová repült megfajtó-lángú percek / diadala, a nagy Delirium?*”

Fogarassy Miklós